

Rundbrev september 2015.

När nymånen tändes på kvällen i söndags gick det nya judiska året in.

Stockholm den 15 september 2015.

Kära vänner!

Innan jag reser till Hong Kong om en vecka, vill jag gärna skicka er en liten hälsning när vi nu gått från sommar till höst och vissa saker saktar av medan andra sätter igång. Hösten ger oss en påminnelse om tidens flykt, kanske med visst vemod över att vi själva rör oss mot livets höst men också med glädje över att få uppleva att även hösten hör till livets rikedom.

I höst firar vi en historisk milstolpe i relationen mellan judar och kristna. Det är ett jubileum i ordets bibliska mening, det vill säga ett jubelår. Den 28 oktober är det nämligen femtio år sedan Andra Vatikan-konciliet offentliggjorde deklARATIONEN *Nostra Aetate*, "I vår tid", som är de latinska inledningsorden till detta dokument. Det handlar nämligen om hur kyrkan "i vår tid" bör betrakta relationen till de icke-kristna religionerna i allmänhet och till judendomen och det judiska folket i synnerhet. Dokumentets fjärde stycke som behandlar de judisk-kristna relationerna, återges i slutet av detta nyhetsbrev.

Denna relation hade sannerligen förgåtts av en helt annan tid som milt uttryckt präglats av förakt för Jesu folk i Jesu namn. Det har sagts att ett exempel eller en bild kan säga mer än tusen ord. Jag ska låta

en sådan bild få sammanfatta vad som oftast kännetecknat relationen mellan judar och kristna ända sedan 300-talet och åtminstone fram till 1965. Denna bild är förmodligen välkänd för de flesta som läser dessa rader. Inte desto mindre vill jag låta den påminna oss om hur angeläget det var – och är – att bana väg för en ny relation ”i vår tid”. Denna nya relation ska jag också sammanfatta i en bild av helt annat slag som nog är okänd för de flesta och som på ett fint sätt uttrycker vad *Nostra Aetate* står för.

Den första bilden är egentligen inte en bild utan många, eftersom den reproducerades och spreds över hela det kristna Europa under medeltiden på ett sätt som leder tankarna till internet i vår tid. Jag har endast valt ut ett par exempel i myllret av liknande framställningar i katedraler, kyrkor och illustrerade böcker (den som snabbt vill få ett intryck av denna bild i dess mångfald, kan göra en sökning på ”ecclesia synagoga” på Google). Det är ingen överdrift att säga att den intog en plats som närmast kan jämföras med en ikon. För att få en sådan spridning måste den givetvis återge ett tänkande som under en mycket lång tid präglat hur kristna såg på relationen mellan judar och kristna.

Målning från Östra Vemmerlövs kyrka i Skåne.

Det vi ser är variationer på ett och samma tema: Kyrkan har besegrat synagogan. I formen av två kvinnor framträder kyrkan med krona på huvudet, korsets stav i ena handen och det nya förbundets bågare i den andra. I bjärt kontrast till denna nobla kvinna står den judiska kvinnan med böjt huvud utan krona (på många bilder med en krona som fallit ned), med en avbruten stav som oftast liknar ett spjut i ena handen och med förbundets tavlor i den andra (ofta hålls dessa tavlor upp och ned för att markera att förbundet är brutet). Hennes ögon är förbundna, eftersom judarna ansågs vara blinda för sin egen heliga skrift. Tydligare kan den klassiska ersättningsteologin knappast uttryckas i all dess självgodade egenrättfärdighet och triumfatoriska övermod.

Det negativa inflytande som dessa bilder måste ha gjort på otaliga kristna under långa tider kan knappast överbetonas. Utan att kanske ens ha träffat en enda jude visste de – eller trodde de sig veta – hur judar är. De fick representera själva motsatsen till

Notre-Dame des Douleurs, Marienthal, Alsace.

en god kristen. Undan för undan kom antijudiskheten att sippra ner i folklagren och bli del av Europas s.k. kulturarv. Insikten om denna koppling mellan kyrkan och antisemitismen utgjorde nog en av de viktigaste drivkrafterna bakom *Nostra Aetate*. Denna insikt får aldrig förtigas eller glömmas bort inom kristenheten. Det får vi en alldeles särskild påminnelse om i år, femtio år efter *Nostra Aetate* och sjuttio år efter Förintelsen.

Mot denna bakgrund blir nästa bild och vad den representerar desto mera talande. Här har de båda kvinnorna satt sig bredvid varandra. Det enda som avslöjar vem som representerar judendom respektive kristendom är skriftrullen och boken de öppnat för varandra. Ingen ser ned på den andre, och de verkar vara inbegripna i ett ivrigt studium och samtal. Det är ju detta som gör vårt förhållande så speciellt - att vi utgår från en och samma heliga skrift. Tolkningen och tillämpningen av dessa texter kan förvisso skilja oss åt, men efter årtusenden av förakt har vi äntligen börjat ägna oss åt det som *Nostra Aetate* uttrycker så:

”Då alltså det andliga arv som förenar kristna och judar är så stort, vill denna heliga synod främja och anbefalla den ömsesidiga förståelse och respekt som framför allt är frukten av bibliska och teologiska studier liksom av broderliga samtal.”

Från portalen till katedralen i Strasbourg.

Synagoga and Ecclesia in Our Time, ”Synagogan och kyrkan i vår tid”.

Statyn är ett sätt att uttrycka denna goda målsättning. Även om den uppenbarligen inspirerats av de medeltida bilderna, är den alldeles ny. Den har skapats i samband med femtioårsfirandet av *Nostra Aetate* och är inte invigd ännu. Den judiske konstnären Joshua Koffman har gett sitt konstverk namnet *Synagoga and Ecclesia in Our Time*, ”Synagogan och kyrkan i vår tid”, och vill med detta namn både påminna om kyrkohistoriens mörka förflutna och om den nya relation mellan judar och kristna som börjat växa fram efter *Nostra Aetate*. Konstverket ska få sin plats framför kapellet på det katolska St. Joseph’s University i Philadelphia och kommer att invigas på fredag i nästa vecka (den 25 september) av Påve Franciscus tillsammans med hans mångårige vän, Rabbi Abraham Skorka, som är rektor för det latinamerikanska rabbinseminariet i Buenos Aires.

Platsen är ingen tillfällighet. Det var just här som Institute for Jewish-Catholic Relations grundades 1967. Därmed blev St. Joseph den första katolska högskolan i USA som konkret hörsammade *Nostra Aetates* vädjan om ”teologiska studier och broderliga samtal” för att förnya och fördjupa relationen mellan judar och kristna. Liknande institut har sedan grundats på många håll i världen, också på protestantisk mark.

Detta konstverk är verkligen ett värdigt sätt att uttrycka *Nostra Aetate* i bildens form. Vi har ofta haft anledning att betona bildens betydelse som en reflektion av relationen mellan judar och kristna. Det som framställs i den kyrkliga konsten är i regel resultatet av en lång tankeprocess. Samtidigt påverkar bilder människor för lång tid framåt. Framställningarna av kyrkan och synagogan är ett uppenbart exempel på detta. Därför behövs motbilder av det slag som vi nu presenterat.

Jag vill också påminna om Jubileumsfondens logga. Den går visserligen tillbaka på spejarna som Mose sände in i det utlovade landet och som återvände med en druvklase ”som två man fick bära mellan sig på en stång” (4 Mosebok 13:24). I presentationen av fonden på vår hemsida får denna scen dock en ny tillämpning: ”I djupare mening kan dessa ord få handla om att tillsammans bära himmelrikets frukter. Så kan denna bibelvers även användas om den djupa enheten mellan judar och kristna som bärare av den bibliska uppenbarelsen.” Vem det är som går först är också något som denna bild och vår nya tolkning bör få påminna oss om.

I mitt rundbrev i april 2006 berättade jag om en annan ovanlig bild i kyrkokonstens historia – mosaiken i Santa Sabinakyrkan i Rom från början av 400-talet. Mera om bildens betydelse finns i rundbrevet i april 2011, där jag anmälde min bok *Fönster mot Gud*. Jag vill också hänvisa till rundbrevet i juni 2009, där jag gav en liten bakgrundsteckning av *Nostra Aetate*. (Tidigare rundbrev finns under fliken ”Om fonden” på fondens hemsida www.judiskkristnarelationer.se).

Om någon undrar om det kommit något judiskt gensvar på *Nostra Aetate*, skulle mycket kunna sägas. Eftersom utrymmet är begränsat nöjer jag mig denna gång med att referera till rundbrevet i mars 2012, där jag presenterade ett sådant viktigt gensvar i formen av en kommentar till hela Nya Testamentet, skriven av världens främsta judiska forskare: The Jewish Annotated New Testament, alltså ”Det judiska kommenterade Nya testamentet” (Oxford University Press, 2011). De avslutande orden i utgivarnas förord tål att utpreparas som en sammanfattning av ömsesidigheten i den judisk-kristna dialogen:

”Vi hoppas att icke-judiska läsare ska lära sig uppskatta att betydande delar av Nya testamentet har sitt ursprung i judendomens hjärta, och att de ska kunna förstå dessa texter utan att läsa in falska föreställningar om Jesus och hans första efterföljare. Vi hoppas vidare att denna bok ska göra Nya testamentet mer inbjudande för judiska läsare (av vilka många är obekanta med dess innehåll), och att dessa nya läsare ska bli bättre förtrogna med sina grannars traditioner och kanske rentav uppleva ’helig avund’ under läsningen”.

Var och en som välkomnar en djupare bibelkunskap, ivrigare bibelstudium och större respekt mellan judar och kristna instämmer av hjärtat i denna önskan. Mycket återstår att göra. Det som Påve Franciscus kallat "vänskapens resa" har bara börjat.

Till sist har jag några pålysningar: Tisdagen den 27 oktober kommer jag att hålla ett föredrag om *Nostra Aetate* i Kungsholms kyrka kl. 19 (Tunnelbana: Rådhuset. Buss: 3:an, hållplats Kungsholms kyrka).

Jag kommer att vara i Sverige från mitten av februari och en månad framåt nästa år. Jag prioriterar visserligen fortbildning för präster, pastorer och andra medarbetare i kyrkan men vill också gärna lägga in föredrag på kvällarna. Om ni är intresserade av ett besök, hör av er så snart som möjligt.

En tidig påminnelse: Nästa vår ordnar Sonia Schlossman och jag två kunskapsresor. Den första går till Florens och Venedig 14-20 maj, och den andra som vanligt till Rom, 23-28 maj. För information och anmälningar går det bra att kontakta Ulla Terling, tel. 08-580 36 776; 070-497 89 78; ulla.terling@comhem.se eller sonia@romajudaica.nu.

Höstens judiska högtider har precis börjat med *Rosh Hashana*.

I söndags kväll signalerade nymånen att år 5776 gått in. Därför vill jag nu önska våra judiska läsare *Shana tova umetuka* – Ett gott, sött år!

Med många varma hälsningar till er alla,

Er tillgivne,

Göran Larssons jubileumsfond för judisk-kristna relationer:

Adress i Sverige:	Ullångergatan 7, 162 54 Vällingby, tel. 0730-949504
E-postadress:	goran.larsson@judiskkristnarelationer.se
Hemsida:	www.judiskkristnarelationer.se
PlusGiro (Postgiro):	195 85 45-4
Bankgiro:	5374-4249
Bank:	Nordea
Ibannummer:	SE17 9500 0099 6042 1958 5454
BIC eller Swiftkod:	NDEASESS

UR NOSTRA AETATE

När den heliga synoden blickar in i kyrkans mysterium, minns det bandet som andligen förenar Nya testamentets folk med Abrahams släkt. Så erkänner Kristi kyrka att ursprunget till hennes tro och utväljande enligt Guds frälsningsplan redan finns hos patriarkerna, Moses och profeterna. Hon bekänner att alla som tror på Kristus - Abrahams barn i tron – finns med i denne patriarks kallelse och även att kyrkans frälsning hemlighetsfullt förebådas av det utvalda folkets uttåg ur trädomslandet. Kyrkan kan därför inte glömma att hon har mottagit Gamla testamentets uppenbarelse genom det folk med vilket Gud i sin outsägliga nåd fullbordade det gamla förbundet. Inte heller kan hon glömma att hon får näring från roten av det goda olivträdet på vilket de vilda grenarna, icke-judarna, är inympade (se Romarbrevet 11:17-24). Kyrkan tror att Kristus, vår frid, genom sitt kors har försonat judar och icke-judar och i sig själv gjort de båda till ett (se Efesierbrevet 2:14-16).

Kyrkan har ständigt i åtanke apostelns ord om sina stamfränder: ”De har fått söners rätt, härligheten, förbunden, Guds ord, gudstjänsten och löftena, de har fäderna, och från dem kommer Kristus som människa” (Romarbrevet 9:4-5), Jungfru Marias son. Kyrkan minns också att apostlarna, kyrkans grundvalar och pelare, liksom de flesta av de tidiga lärjungar som förkunnade Kristi evangelium till världen, härstammade från det judiska folket.

Som den heliga Skrift omvittnar, kände Jerusalem inte igen tiden för sin besökelse, och en stor del av judarna tog inte emot evangeliet; inte så få motsatte sig dess spridande. Inte desto mindre förblir judarna Guds älskade för sina förfäders skull. Enligt apostelns vittnesbörd tar han inte tillbaka sina gåvor och sin kallelse (Romarbrevet 11:28-29). Tillsammans med profeterna och samme apostel väntar kyrkan på den dag som endast Gud känner, då alla människor ska åkalla Herren med en enda röst och ”tjäna honom skuldra vid skuldra” (Sefanja 3:9).

Då alltså det andliga arv som förenar kristna och judar är så stort, vill denna heliga synod främja och anbefalla den ömsesidiga förståelse och respekt som framför allt är frukten av bibliska och teologiska studier liksom av broderliga samtal.

Det är visserligen sant att de judiska makthavarna och de som följde dem yrkade på Kristi död, men skulden för det som hände under hans lidande kan inte utan åtskillnad läggas på alla judar som då levde eller på judarna i dag. Även om kyrkan är det nya gudsfolket får judarna inte framställas som förkastade eller fördömda av Gud, som om detta skulle följa av de heliga skrifterna. Därför ska alla se till att de i sin undervisning och i sin förkunnelse av Guds ord inte lär något som inte överensstämmer med evangeliets sanning och Kristi anda.

Eftersom kyrkan avvisar varje förföljelse av någon människa och är medveten om det arv hon delar med judarna och inte låter sig drivas av politiska skäl utan av evangeliets andliga kärlek, beklagar hon hat, förföljelser och yttringar av antisemitism riktade mot judar, när de än och vilka det än är som orsakat dem. Dessutom har kyrkan alltid hävdats och hävdar att Kristus led och dog frivilligt på grund av människans synder och sin oändliga kärlek, för att alla skulle kunna vinna frälsning. Det är därför en plikt att kyrkan i sin predikan förkunnar Kristi kors som tecknet på Guds allomfattande kärlek och som källan från vilken som all nåd flödar.

Nostra Aetate, paragraf 4 om kyrkans relation till det judiska folket (min översättning).